

проф. др Ксенија Кончаревић
Православни богословски факултет
Београд

Лингвистичка проблематика превођења Светог Писма у огледалу српске црквене периодике (1868-1970)

Апстракт: У раду се пружа осврт на прилоге посвећене проблемима превођења Светог Писма на српски стандардни језик објављене у српским периодичним црквеним издањима од 1868. до 1970. године.*

Кључне речи: црквена периодика 1868-1970, историја превођења, критика превода, превођење Светог Писма на српски стандардни језик.

Периодична црквена штампа јавља се код Срба са знатним закашњењем у односу на грађанска гласила политичке и културне оријентације. Док је у раздобљу између 1840. и 1870. године излазила серија грађанских листова и часописа – у Србији петнаестак, а само у Новом Саду 25 наслова¹ – дотле је Српска црква, услед резервисаног а каткад и негативног односа својих архијереја према отпочињању издавања духовне периодике, знатно каснила са покретањем активности на овоме плану. Ипак, године 1868. угледала су светло дана два гласила у издању Српске православне цркве: у Карловачкој митополији покреће се „Беседа“, лист за црквене, школске и народне потребе, а у Београду излази први број „Пастира“, листа за науку и књижевност духовног садржаја. Премда су оба ова гласила била краткога века (угасила су се након две године излажења, 1870.), сама њихова појава убедљиво је демантовала контрааргументе противника црквене периодичне штампе, одагнала сумње, резерве и страховања и снажно подстакла свештенство и интелигенцију на ширење издавачке продукције под окриљем Цркве. На месту угашених убрзо се појављују нови листови и часописи духовног садржаја, и са временом долази до све израженије квантитативне и квалитативне експанзије ове врсте периодике. О њеним димензијама сведочи и податак да је од 1868. до 1970. године Српска православна црква била покретач и издавач преко 150 гласила.²

Црквена периодика, без сумње, представља инспиративан предмет филолошких испитивања са бројних аспеката (домаћи књижевни прилози објављивани на страницама духовних часописа, рецепција страних књижевности у њима, валори-

* Излагање на научном скупу „Српска теологија у двадесетом веку: Истраживачки проблеми и резултати“ одржаном на Православном богословском факултету у Београду 28. децембра 2007. у склопу пројекта бр. 149037A („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ М. Ердујхељи, Историја Новога Сада. Нови Сад, 1894, 370-383; Б. А. Цисарж, Један век периодичне штампе СПЦ. Библиографски опис часописа и листова са прегледом-садржајем свих радова објављених у њима од 1868. до 1970. Београд, 1986, т. 1, 22.

² Преглед историјског развоја периодичне штампе СПЦ; Библиографски подаци периодичне штампе СПЦ изнети азбучним редом црквене периодике. У: Б. А. Цисарж, Нав. дело, т. 1, 19-66.

зација публикованих превода богословских и књижевних текстова, одлике подстилова и жанрова духовне периодике, језик и стил значајнијих аутора, итд.). Пажњу филолога нарочито заслужују бројни прилози који непосредно обрађују лингвистичку проблематику, а који се групишу око двеју водећих тема: а) језик православног богослужења у Срба (аргументи у прилог богослужбене употребе српско-словенског, рускословенског или српског народног језика, питања превођења литургијских текстова) и б) преводи Светог Писма на српски језик (историја, теорија, критика и валоризација). Према подацима које пружа за сада најкомплетнија библиографија српске православне периодике, чији је аутор Бранко Цисарж³, у раздобљу од 1868. до 1970. у оквиру прве теме публиковано је преко педесет, а у склопу друге – тридесетак прилога (чланци објављивани у наставцима рачунају се као један прилог), што за проучаваоце ове проблематике свакако није занемарљив број.

У расветљавању проблематике превођења Библије на српски језик огледала су се и знаменита пера попут Димитрија Руварца, епископа Доментијана Поповића, епископа Дионисија Миливојевића, др Петра Ђорђића, др Теодора Титова, др Димитрија Стефановића, др Душана Јакшића, др Љубомира Дурковића-Јакшића, Димитрија Богдановића и др.; аутори већине прилога по образовању су теолози, и то мањом угледна свештена лица, наставници православних богословија и Православног богословског факултета. Прилози из XIX столећа малобројни су и носе превасходно егзегетско-текстолошки карактер, те се преводилачки решења дотичу само узгредно, у контексту тумачења одређених места из Новог Завета⁴; само је једна студија у целости посвећена разматрању Вуковог, Стојковићевог и Атанацковићевог превода⁵. До Првог светског рата биће публиковано још неколико радова: две цртице посвећене критици, односно одбрани једног Вуковог преводилачког решења, један прилог који нуди архивску грађу о историјату рецепције Вуковог превода, грађа за исправку Вуковог превода и једна озбиљна студија текстолошког карактера од значаја за исправљање текста српског превода.⁶ Међуратно раздобље доноси више вредних студија, међу којима се по филолошкој валидности посебно истиче Ђорђићева анализа Вуковог превода, а по богословској – чланак др Душана Јакшића, где се даје теоријски оквир и утемељење превођења Светог Писма на националне језике, и минуциозна Титовљева анализа једне Вукове погрешке са становишта православне докматике.⁷ После рата наста-

³ Б. А. Цисарж, Нав. дело, т. 1, 1986, 464 стр.; т. 2, 1991, 572 стр.

⁴ Ј. Живановић, Разночтение некоторыхъ местъ въ словенъскыхъ евангелийхъ. – Глас истине, Нови Сад, 1886, 1, 4—5; 3, 41-43; 1887, 4, 58-59; В. Т., Неколико речи о преводу текста Светог Писма. – Глас истине, Нови Сад, 1887, 6, 89-90; С. Ј. Никетић, Постање новозаветног канона с погледом на преводе словенски и српски. – Хришћански весник, Београд, 1893, 2, 177-186.

⁵ С. Ј. Никетић, Преводи Новога Завета словенски и српски. – Весник српске Цркве, Београд, 1894, 9, 798-805; 10, 908-914; 11, 998-1005; 12, 1127-1135.

⁶ Д. Витковић, Једна погрешка у Вуковом преводу „Нови Завјет Господа нашега Исуса Христа“ – Српски Сион, Сремски Карловци, 1901, 44, 738-739; Р. Врховац, Једна погрешка у Вуковом преводу „Нови Завјет Господа натега Исуса Христа“ – Српски Сион, Ср. Карловци, 1901, 45, 754-755; Д. Руварац, Вуков превод Светог Писма и примедбе Никанора Грујића на њега. – Српски Сион, Ср. Карловци, 1904, 21, 617-623; М. С. Анђелковић, Грађа за исправку Светог Писма Новог Завета. – Глас Епархије нишке, Ниш, 1909, 3, 78-79; 5, 110-111; Д. Поповић, Питање о упоредним преимућствима јеврејског и грчког текста Библије у руској богословској књижевности. – Гласник Православне цркве у Краљевини Србији, Београд, 1913, 16, 243-245; 17, 259-260; 18, 274-277

⁷ П. Ђорђић, О Вукову Новом Завјету. – Богословље, Београд, 1934, 2, 97-115; Д. Јакшић, О потреби читања Светог Писма и његовом превођењу на народни језик по учењу Православне цркве упоредо са учењем о томе Римокатоличке цркве. Цртица из упоредног богословља. – Гласник Срп-

вља се проучавање Вуковог превода, премда му се посвећују углавном краћи чланци пригодног карактера, прати се новија преводилачка делатност и теолошки заснива релација Црква – језик те проблем функционисања језика у Цркви.⁸

Оно што најпре пада у очи јесте чињеница да нема ни једног чланка у коме би се, ма и посредно, доводила у питање потреба превођења Светога Писма на наш народни и књижевни језик. Ово је утолико занимљивије, уколико имамо у виду да се у истом временском раздобљу на страницама духовне периодике публикује низ прилога који пледирају за употребу цркенословенског језика руске редакције или српскословенског у својству богослужбеног језика, при чему се преимућства ових решења у односу на увођење српског народног језика у богослужење образлажу историјским, политичким, филолошким и литургичким аргументима.⁹ У погледу Светог Писма има оспоравања поједињих преводилачих решења, па и извесних превода у целости, али се оправданост самог превођења не оспорава, већ, напротив, оно добија и дубље богословско утемељење, уз позивање на црквену историју и светоотачку литературу.¹⁰

Друго запажање тицало би се односа према најстаријем и за историју наше културе најзначајнијем интегралном преводу Новога Завета на српски језик из пера Вука Стефановића Карадића. Познато је, наиме, да је црквена јавност, посебице виша јерархија, Вуков превод дочекала са неповерењем и осудом, те да је, по представци митрополита Рајачића Српском совјету, уследила забрана његовог ширења и коришћења. Истина, било је и примера одушевљеног прихватања Вукова дела међу свештенством, као што је онај из Далмације, о којем преводиоца извештава пријатељ му Вук Поповић,¹¹ али је реакција, у целини посматрано, била изразито негативна. Сада, пак, са солидне временске дистанце, осуде и резерве уступају место једнодушној похвали и одобравању, кадикад и са повећом дозом емоционалности, некритичности и претеривања: тако, М. Анђелковић тврди да

„превођење Светог Писма на српски језик после Вука и Даничића не би било ништа друго него кварење библијског текста“, те да у ово дело „не треба дирати као у светињу, јер је њихов превод, по чистоти и правилности језика, такво савршенство, да ће и један и други превод остати на сва времена као нешто ненадмашиво“¹²

У тексту написаном о деведесетогодишњици од првог издања Вуковог превода Д. Марић констатује да је он „синтеза свега онога што је Вук учинио на бogaћењу нашег језика“, „наш узор у превођењу“, који је по стилским и језичким одликама

ске патријаршије, Београд, 1933, 15-16, 252-255; Т. Титов, Палингенезија у вези са питањем, да ли је тачан српски превод Мат. 19, 28? – Светосавље, Београд, 1933, 1, 14-20.

⁸ Љ. Дурковић-Јакшић, Прилог историји превода Новога Завета на српски језик. – Гласник Српске патријаршије, Београд, 1947, 6, 185-186; Б. Михаиловић, Вук и превод Новог Завета. – Весник, Београд, 1964, 351, 7; 358, 3-4; Б. Ковачевић, Један уметнички и научни превод са грчког језика (Еванђеље по Јовану др. Е. Чарнића). – Весник, Београд, 1964, 359-360, 9-10; В. Поповић, Црква и језик. – Теолошки погледи, Београд, 1968, 1, 19-30.

⁹ О овоме в. наше радове О богослужбеном језику Српске цркве у прошлости и данас. – Зборник МСЦ „Почеци и развој српског књижевног језика“, Београд, 1996, књ. 25/2, стр. 57-67; Расправе о богослужбеном језику код Срба (1868-1969). - Српски језик, Београд - Никшић, бр. 1-2, 1997, стр. 197-211; Дискусии о богослужебном языке в Сербской Православной Церкви: исторический обзор и современное состояние. – Церковь и время, Москва, 2004, 1(26), стр. 29-52.

¹⁰ Д. Јакшић, Нав. дело.

¹¹ Вук Поповић, Писмо Вуку Ст. Карадићу од 24.9.1849, Рисан. – Вукова преписка, књ. 7, Београд, 1913, стр. 74-75.

¹² М. С. Анђелковић, Превод Св. Писма Новог Завета на српски језик – Весник Српске цркве, Београд, 1931, 1, 764.

, „још увек незаменљив и класично леп“.¹³ А Петар Ђорђић ће своју темељну анализу лексичко-семантичког, фразеолошког, граматичког, етикецијског и стилистичког плана Караџићевог превода завршити констатацијом:

„Вук је подигао зграду коју време, као и сваку грађевину, може да нагризе, али ће вешти неимари умети да је поправе и улепшају; зграда пак вечно стоји, јер су јој темељи сигурни и чврсти. Такав је Вуков Нови Завјет.“¹⁴

Примедбе Вукових противника увише се радова подробно набрајају, али се износе и противаргументи. Тако, Светозар Никетић даје повољну оцену богословске вредности овога превода, која се покушавала оспорити, наводећи као илустрацију и потврду свога става чињеницу да је архимандрит Никанор Грујић,

„старајући се да нађе погрешке у преводу српском, помишљајући на огромне заблуде које је тражио у њему (...) могао опазити (...) само понеку неодређеност у изразима, нетачност у стилу, слободно превођење неких места и речи за које вели да не доликује овој светој књизи“.¹⁵

Драгомир Марић главни узрок противљења Вуку види у томе што се „није веровало да српски народни језик може бити и језик светских (световних, прим. *наша*) књига, исто онако као и 'прекрасни славенски језик' (Мушицки)“, супротстављајући се томе схваташању ставом да „баш тај најчистији народни језик, (...) данас очуван у Новом Завету, представља неоцењиво благо наше књижевности“.¹⁶ Суштину сукоба црквене јерархије са Вуком Владан Поповић покушаће да објасни самом природом Цркве, њеним конзервативизмом у очувању традиционалних вредности, па и традиционалног језичког израза:

„Црква је развијала језик, али је и чувала својом центрипеталном снагом већ утврђене речи као појмове од сувише велике либерализације, једне либерализације која толико снажно карактерише нашу романтичарску епоху чији је изразити представник био и Вук Караџић. Размилоilageње између њега и Цркве у његовом времену било је само питање равнотеже између центрипеталних и центрифугалних снага (...), што се решило компромисом“¹⁷

Превод Старог Завета није представљао предмет занимања сарадника наших периодичних црквених издања. О њему налазимо тек једну цртицу из пераprotoјреја Младомира Тодоровића, која сведочи о трагичном непознавању српске културне историје у нашем времену: подстакнут омашком „Политикиног“ новинара, који је Вуку приписао превод оба дела Светог писма, Тодоровић износи податке о правом аутору превода и броју издања које је доживео.¹⁸ Од постојећих превода новозаветног текста на српски језик – од Атанасија Стојковића, Вука Ст. Караџића, Платона Атанацковића, преко др Илариона Зеремског, др Луја Бакотића, Бојислава М. Петровића и Фредерика Кингстона, др Димитрија Стефановића, др Емилијана Чарнића, до најновијег превода Комисије при Светом архијерејском Синоду СПЦ – највећу пажњу, како већ можемо претпоставити, изазвао је Вуков превод, који се посматра из историјске (грађа о настанку превода и реакцијама које су уследиле), богословске, лингвистичко-преводилачке (валоризација превода и предлози за исправке) и компаративне перспективе. Историјски аспект предмет је чланка Димитрија Руварца, Д. Миливојевића и Љ. Дурковића-Јакшића, а узгредно се об-

¹³ Д. Марић, Вуков превод Новог завета – Нови источник, Сарајево, 1938, 3, 89.

¹⁴ П. Ђорђић, Нав. дело, 114.

¹⁵ С. Ј. Никетић, Преводи..., 1132.

¹⁶ Д., Марић, Нав. дело, 86, 84.

¹⁷ В. Поповић, Нав. дело, 25.

¹⁸ М. А. Тодоровић, Ко је првео Стари Завет на српски језик. – Православље, Београд, 1967, 3, 8.

рађује и код Д. Марића, П. Ђорђића, Б. Михаиловић и С. Никетића¹⁹, углавном без вреднијих ауторских коментара, те се на њему нећемо задржавати. Мимо очекивања, изостала је и општа богословска валоризација Вуковог дела, изузев већ наведене паушалне Никетићеве оцене о његовој богословско-догматичкој валидности, али зато налазимо разматрања ваљаности преводилачке интерпретације појединачних места са становишта теолошке адекватности. Најстудиознија је у овом погледу расправа др Теодора Титова у вези са транспоновањем грчког παλιγγενεσία у 28. стиху XIX главе Еванђеља по Матеју, где код Вука налазимо „у другом рођењу“. Приказавши семантичку вредност речи из оригинала, размотривши ово место са егзегетског становишта и навевши еквиваленте из превода на друге националне језике (бугарски, немачки, пољски, словеначки, француски, хрватски) и из Стојковићевог превода, Титов закључује да се Вуково решење показује „не само нетачним и погрешним, већ и усамљеним између свих од нас прегледаних превода“. „Не зnamо какав је смисао улагао у ову своју фразу сам Вук Стефановић Караџић“, наставља аутор, „али она лако може бити схваћена, тако се заиста и схвата, у смислу бројном, тј. као друго телесно рођење, или преоваплођење“. И пошто је показао замку тумачења овога места у смислу реинкарнације, стране хришћанској доктрини, Титов закључује: „Стога морамо претпоставити да је Вук Стефановић Караџић сам створио овај сувише слободан и погрешан превод“.²⁰ Титовљева примедба уважена је при раду на најавторитативнијем нашем преводу Новог завета на којем је ангажована Синодска комисија, где је предложено решење за спорно место – „у новом животу“. Други проблем разматран са теолошког становишта јесте превод наслова – *Нови Завјет* (по Вуку) или *Нови Савез* (како предлаже Веселин Чајкановић). У одбрану Вуковог решења устаје ректор Богословијеprotoјакон Милош С. Анђелковић, дајући опсежну богословску аргументацију.²¹

Најзанимљивије је, међутим, питање: како се филолошки валоризује Вуков превод и какве се интервенције предлажу у циљу његовог побољшања?

Пре но што се позабавимо овим питањем, покушаћемо да реконструишимо теоретска гледишта аутора о чијим радовима је реч. Свето Писмо, наиме, и преводиоца и критичара превода доводи пред више сложених питања, као што су однос између информативног и естетског, између лингвистичке верности и интерпретације, временска и просторна дистанца оригинала и превода, итд. Преводилачки поступак овде је условљен и традицијом (дugo времена у превођењу Библије примењивано је само гласирање, дословно транспоновање; стога у словенским преводима налазимо мноштво калкова), па се с правом јавља дилема о границама слободног, интерпретативног и адаптивног приступа. Аутори анализираних прилога, мањом лица са теолошким образовањем, најчешће се не упуштају у теоријске опсервације; па ипак, има и изузетака. Тако, Јован Живановић, анализирајући старословенске текстове новозаветног канона у поређењу са грчким изворником, али не губећи из вида ни савременију проблематику, конкретно сукоб Никанора Грујића и Вука, залаже се за превођење смисла, а не превођење изолованих речи. Он позитивно оцењује сва места која нису преведена „ропски по грч-

¹⁹ Д. Руварац, Нав. дело; Д. Миливојевић, Историја превода Св. Писма на српски језик – Весник Српске цркве, Београд, 1926, 7-8, 460-478; 9-10, 620-638; Љ. Дурковић-Јакшић, Нав. дело; Д. Марић, Нав. дело, 85-86; П. Ђорђић, Нав. дело, 97-98; Б. Михаиловић, Нав. дело, 7, 3; С. Ј. Никетић, Преводи..., 998-1005.

²⁰ Т. Титов, Нав. дело, 17.

²¹ М. С. Анђелковић, Превод..., 764-767.

ком“, него „по духу словенске синтаксе“. Зато подржава и Вука у транспоновању израза „что намъ и тебѣ“ (Мт. 8, 29) у облику „што је теби до нас“, место Грујићевог предлога да се „задржи та форма изражая (...), а толковатељ нека каже, значи ли то: шта је теби до нас? или значи: шта је нама до тебе; или значи: шта ми имамо с тобом, или: ми немамо ништа с тобом“. Своје становиште Живановић ће духовито поткрепити речима Св. Дионисија наведеним у једноме спису егзарха бугарског Јована: „јесть неплодъно, мънѫж, якоже и криво, не силъ и разоумоу вънимати, нъ глаголомъ“.²² Различитост у гледиштима на допуштену слободу у превођењу новозаветног канона испољава се и у полемици између Димитрија Витковића и Радивоја Врховца око Вукова решења за једно место у *Дјелима апостолским*. Први аутор критикује Вуково транспоновање словенског „съ нимиже и ядый“ (Дап. 1, 4) у облику „и сабравши их“, пледирајући, очигледно, за еквивалентност на нивоу језичког знака, док други предност даје ситуативној еквивалентности, не губећи из вида ни вишезначност поменутог места у грчком оригиналу, и наводећи тумачење Светог Јована Златоустог везано за проблем.²³ Веома занимљив материјал за реконструисање традуктолошких погледа пружа нам и Анђелковићева *Грађа за исправку Светог Писма Новог Завета*. Анђелковић је, очигледно, наклоњен интерпретативном преводилачком поступку, компензацијама у језичком изразу (ум. „*клати пасху*“ предлаже „*клати пасхално јагње*“, ум. „*дванаесторију*“ – „*дванаест апостола (ученика) својих*“, „шта значи оно у писму“ замењује са „шта значи оно у Светом Писму“, „не би ли га ухватили у ријечи да га предаду“ са „не би ли у његовом говору нашли ма какву реч на основу које би га могли предати“, и сл.), настоји да дочара национални колорит изворника („*сједе за трпезу*“ оцењује као незадовољавајуће решење, јер „на Истоку за време Христа и апостола био је обичај за ручком и вечером лежати, опирући се на лакат“), да адекватније пренесе ситуацију („*десет кеса*“ замењује са „*хиљаду динара*“, пошто „кесе могу бити празне“).²⁴

Најподробнију лингвистичку анализу Вуковог превода дају Петар Ђорђић и Драгомир Марић. Оба аутора наглашавају колосалан значај овога дела за историју нашег књижевног језика. Међу његовим вредностима Марић уочава Вукове успеле неологизме типа *викач*, *вребач*, *измишљач*, *кушач*, *осветник*, *мртвост*, *избављење*, *понижење*, активизацију дијалектизама у стилистичкој функцији (*ветхи и тја* из дубровачког говора) и задржавање нееквивалентних лексема страног порекла (*ава, алоје, Ваал, легеон, лепта, нард, Саваом, талант* итд.).²⁵ Ђорђић такође истиче значај задржавања нееквивалентне лексике и лексике реалија са становишта богаћења српске националне културе, веома се похвално односи према употреби српскословенских речи и израза као сведочанству језичког и културног континуитета („*ва вијек*“, „*ва име Оца и Сина и Светога Духа*“, *ва истину*“, „*васкресеније*“, „*спасеније*“, „*свештеник*“). У начелу он подржава „лексиколошко шаренило“ на страницама овог превода – присуство цркенословенизама, русизама, турцизама, јелинизама, архаизама и провинцијализама, премда у појединим случајевима даје конкретне замерке – сагледавајући у томе израз Каџићева настојања „да му превод буде ближи цркенословенском извору“, „да сачува

²² Ј. Живановић, Нав. дело, 41-43.

²³ Д. Витковић, Нав. дело; Р. Врховац, Нав. дело.

²⁴ М. С. Анђелковић, *Грађа...*, 78-79, 110-111.

²⁵ Д. Марић, Нав. дело, 87.

чистоту народног језика“. Успешност изналажења преводних еквивалената у случају неподударања опсега лексичког значења црквенословенских и српских речи Ђорђић илуструје Вуковим транспоновањем лексема спаси (на десет начина, у складу са контекстуалним условима употребе), тѣло, червь, хлѣбъ и др. Фразеолошки, етикецијски и синтаксички проблеми превођења новозаветног текста код Вука су, по Ђорђићевој оцени, такође веома добро решени. Занимљиво је, узгред, поменути да, и поред залагања за чување националног колорита изворника (што видимо из става према нееквивалентној лексици), Ђорђић на плану етикеције одступа од тога начела, дајући предност „народном начину изражавања“, те даје Вуку за право што поздрав радојисѧ, грч. χαίρε, транспонује са „Добро јутро“, „Помоз' Бог“ и „Здраво“, што је у каснијим преводима напуштено.²⁶

Вуково дело у односу према осталим преводилачким остварењима махом се оцењује као супериорно. Светозар Никетић на основу компарације превода Атанасија Стојковића и Вука Ст. Карадића закључује да је

„Стојковићев језик више црквенословенски и може служити као образац оног правца против кога је Вук ратовао. Превод је Стојковића шпекулативан, без икаква осећаја за народни језик, док је Вуков примена чисто националне тежње“.²⁷

А Милош С. Анђелковић децидно тврди да

„сви преводи Светог Писма Новог Завета после Вука не само да од Вуковог превода нису бољи, него су гори, и то много гори од Вуковог превода што се тиче теологије, а нарочито што се тиче српског књижевног језика. Да, језика што се тиче, смем рећи да су ови преводи (...) језиве накараде, које нас ужасно срамоте.“

Исти аутор поткрепиће свој став навођењем лексичких, стилистичких, синтаксичких и транскрипцијских пропуста у Бакотићевом преводу. Ипак, у црквеној периодици не једном се указује на потребу редиговања Вуковог текста. М. Анђелковић држи да је потребно „мудро и пажљиво приступати преводу и исправци Светог Писма које су превели ова два наша корифеја“, предлажући и одговарајуће комисије²⁸; Д. Марић налази да је Вуков превод, „иако класични по језику, још далеко од тога да би се могао назвати савршеним“, те захтева „можда још једну темељну ревизију текста, а донекле и самог језика, да би се он усавршио“.²⁹ Два аутора, ипак, неједнако вреднују архаични израз Вуковог дела: док Анђелковић највећи део својих исправки заправо своди на осавремењивање језичког израза (примедбе типа: „не дати да дотужси“ – „не клонути, не малаксати духом“, „хвалим те“ – „хвала ти, захваљујем ти“, „помилуј ме“ – „смилуј се према мени, буди милостив према мени“, „уготовите“ – „спремите“, „на њега говорите“ – „против Њега говорите“, и сл.), дотле Марић сматра да „иако језик Вуковог превода Новог завета није наш данашњи језик, већ по речнику и гласовним особинама представља више изражај говора и језика Вуковог времена, ипак он баш због тога добија ореол чисто билијске архаичности, чији ће звуци остати заувек израз светости самога текста“.³⁰ У овоме питању дали бисмо за право Марићу, јер је архаизација стила значајно средство естетизације и доцаравања временске дистанце између оригиналног и преводног текста.

Остварења других преводилаца слабије су занимала сараднике наше црквеној периодици. Једино је превод Еванђеља по Јовану из пера др Емилијана Чарни-

²⁶ П. Ђорђић, Нав. дело, 105, 108-110, 105-106.

²⁷ С. Ј. Никетић, Превод..., 1002.

²⁸ М. С. Анђелковић, Превод..., 689, 690-693, 762-763.

²⁹ М. С. Анђелковић, Грађа...; Д. Марић, Нав. дело, 89.

³⁰ М. С. Анђелковић, Грађа...; Д. Марић, Нав. дело, 89.

ћа нашао на добар пријем и веома солидну оцену у погледу лингвистичке и богословске верности и, нарочито, стилских квалитета. Приказивач превода, Божидар Ковачевић, најпре упознаје читаоце са језичко-стилским одликама изворника:

„Језик овога еванђеља и осталих Јованових дела јесте општи јелински језик са обала Средоземног мора, прости грчки, некњижевни 'коине' из првога века (...). Стил Јованов нема суптилности и гипкости Лукине, нити живописне свежине и динамике Маркове. Ни речник му није обilan. Али и с оно мало речи и обрта којима се служи, Јован постиже много: он импресионира, узбуђује, изазива поштовање и дивљење снагом израза из кога избија дубина мисли, визије, вере. Др Чарнић је за такав јелински текст нашао српски језик и стил који му одговара.“

И док Вуков превод одликује узвишени, данас већ архаични стил, Чарнић се опредељује за „модерни и прецизнији израз“, за „текући 'београдски стил', који је од Љубомира Ненадовића и Љубомира Недића преко Скерлића и Слободана Јовановића и данас најпрактичнији инструмент за израз у нашем језику“.³¹ Поузданост и валидност Чарнићевог остварења Ковачевић илуструје и компаративном анализом са Вуковим преводом, дакако позивајући се доследно и на текст изворника. Појава празничних и недељних еванђеља под редакцијом синодске комисије на челу са преосвећеним Хризостомом (Војиновићем) такође је дочекана са одобравањем, али превасходно са становишта њихове употребне вредности:

„Досад се свако прочитано јеванђеље морало прво превести па затим тумачити народу. А сада је свака реч јасна, мила и топла, јер је наша, народна, материнска.“³²

Прилози посвећени проблематици превођења Светог Писма на страницама наших духовних часописа, као што смо показали, обрађују широк спектар питања занимљивих са становишта историје, теорије превођења и преводилачке критике. Њихова највећа вредност је у интердисциплинарности приступа, у ширем укључивању метода и спознаја систематског и упоредног богословља и православне догматике, мада им се не може одрећи ни филолошка инспиративност. Црквена периодика пратила је, некада живље, некада слабије, са веће историјске дистанце или без ње, остварења преводилаца Светог Писма, потврђујући постигнуте резултате, али и сејући клице нових стремљења, подстичући посленике – преводиоце, филологе, богослове – да изађу на жетву своју и да род достојан саберу.

Ксения Кончаревић

Лингвистическая проблематика в сербской православной периодике (1868-1970)

Резюме. В периодических публикациях Сербской Православной Церкви, начиная с выхода в свет первых духовных журналов в 1868 г. («Беседа», журнал Карловацкой Митрополии, и «Пастырь», белградский журнал по богословской науке и духовной литературе) до нашего времени было опубликовано свыше 80 статей филологического характера, среди которых преобладают материалы, посвященные вопросам богослужебного языка, с одной, и проблемам перевода Священного Писания на сербский литературный язык, с другой стороны. Вторая группа текстов, написанная такими авторитетными авторами, как, например, Димитрий Руварац, епископ Доментиан Павлович, Петар Джерджич, Феодор Титов, Димитрий Стефанович, Димитрий Богданович и др., относятся к вопросам теории и истории перевода Священного Писания, переводческой критики, а некоторые из них дают материал для редактирования и исправления существующих переводов. Автор приходит к выводу, что основная ценность анализируемых трудов состоит в междисциплинарности их подхода, т. е. в широком привлечении фактов и методов систематического, сравнительного и догматического богословия в рассмотрение вопросов филологического характера.

³¹ Б. Ковачевић, Нав. дело, 9.

³² Ж. М., Божија реч на савременом народном језику. – Православље, Београд, 1968, 34, 12.